

מימים ימימה

מים ראשונים: הביטוי מימים ימימה שגור בפינו היום במשמעות: מאז ומתמיד, מקדמת דנא. אך אין זו המשמעות המקורית של הביטוי המופיע בפרשתנו בהקשר עם שמירת מצוות הפסח לדורות. נתחקה מעט אחר משמעותו המקורית של ביטוי זה, כולל הופעתו במקומות נוספים במקרא, ועל הדרשות סביבו.

ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה: (שמות יג ז).¹

רש"י על הפסוק – משנה לשנה

מימים ימימה - משנה לשנה.²

מסכת עירובין צו ע"א – מחלוקת התנאים

ומאן שמעת ליה שבת זמן תפילין? - רבי עקיבא. דתניא: "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה" - ימים ולא לילות. "מימים" ולא כל ימים, פרט לשבתות וימים טובים, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר: לא נאמר חוקה זו אלא לענין פסח בלבד.³

אבן עזרא בראשית פרק ד פסוק ד – שנת חמה

ועל דעתי כי נקראת השנה תמימה ימים. וכן כתיב: "ימים תהיה גאולתו" (ויקרא כה, ל), בעבור שישבו הימים באורך או בקוצר כאשר היו בתחילה, וכן מימים ימימה.⁴

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יב פסוק ב – אין שנה פחותה מ 12 חודשים

יכול כשם שאם היתה שנה אפילה יוסיף לה ימים, כך אם היתה שנה בכירה יבצור ממנה ימים? תלמוד לומר: "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה" (שמות יג ז) - אין פחות משנים עשר חדש.⁵

¹ בחמישה מקומות נזכר הביטוי מימים ימימה בתנ"ך אחד בתורה, בפרשתנו, שניים בספר שופטים ושניים בספר שמואל. את כולם נראה להלן.

² כך פירש גם רשב"ם ומפרשים רבים אחרים ונראה שזו "דעה מוסכמת" ופשוטה המתאימה גם לכל המקורות האחרים שנביא בהמשך: ימים ימימה - מידי שנה בשנה every year ולא כפי שרווח הביטוי היום במובן של מקדמת דנא - מאז ומעולם.

³ וכן הוא במסכת מנחות לו ע"ב. הרי לנו מחלוקת תנאים על הביטוי "מימים ימימה". אלא שמחלוקת זו איננה ביסודה על פירוש הביטוי "מימים ימימה" אלא על נושא הפסוק: "ושמרת את החוקה הזאת" - על איזו חוקה מדובר: מצוות תפילין כפי שנראה מפשט הפסוק הקודם "היה לך לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך", או פסח שהוא הנושא הראשי של פרשת בא. לפי שיטת ר' יוסי הגלילי שמדובר בתפילין, משמעות הביטוי כאן שונה ממה שראינו עד כה, על"פ לגבי זמן תפילין. לפי ר' עקיבא שאומר שמדובר בפסח, הביטוי מימים ימימה תואם את הבנתנו עד כאן - משנה לשנה. והלכה כר' עקיבא מחבריו. (ויש גם סיוע טוב לר' עקיבא מפסוק מג בפרק יב, ראה שם). אגב, למסקנת הגמרא גם ר' עקיבא מסכים שאין להניח תפילין בשבת ויום טוב, אבל מסיבה אחרת, בגלל הפסוק "לאות על ירך". ולעניין לילה, לדעת רוב הראשונים, לדעת ר' עקיבא זמן תפילין הוא גם בלילה, אלא שחכמים גזרו שמא ישן בהם ויבוא לנהוג בהם ביזוי. לפיכך, גם אין אנו נוהגים לברך על חליצת התפילין, ברכה מיוחדת שנהגו בה בני ארץ ישראל: "אשר קדשנו במצוותיו וצווננו לשמור חוקיך". (ברכות מד ע"ב, נדה נא ע"ב). חוקה זו היא כפירושו של ר' יוסי הגלילי, אך אנו כאמור, פוסקים כר' עקיבא ולכן לא שייכת ברכה זו. נחזור לביטוי מימים ימימה כפי שראינו עד כאן.

⁴ ובנוסף אחר שם: "ויהי מקץ ימים - שנה תמימה שישבו הימים כאשר היו, והעד: מימים ימימה. וזאת השנה לעבודת האדמה". אז אם נשאל על איזו שנה מדובר? שנת חמה או שנת לבנה? תשובת אבן עזרא היא חד משמעית: שנת חמה. שהרי מה שקובע את שנת החמה הוא השלמת סיבוב הארץ סביב השמש וחזרה לאותו מצב מקץ 365 ימים (וכרבע) - "השנה לעבודת האדמה". שנת לבנה איננה נמדדת בימים אלא בחודשים. ובפירושו לספר דניאל ט כד מרחיב אבן עזרא ואומר ש"ימים" סתם אינו שנה, אלא "מימים ימימה" היינו ימים שחזרו להיות כימים קודמים. ראה שם שהאריך וקשר העניין עם חשבונות הגאולה (ספר דניאל!). ואם נקשר את אבן עזרא זה לעניין הפסח, כר' עקיבא לעיל, נקבל נימוק חדש מעניין מדוע צריך להקפיד שחג הפסח יחול לפי שנת חמה. לא רק בשל "חודש האביב" כפי שאומרת הגמרא בכל מקום, אלא גם בגלל "ימים ימימה". נימוק חדש וייחודי של אבן עזרא (כך נדמה לי) לבסיס לכל חשבונות הלוח העברי! שוב דוגמא קלאסית לייחודיות פרשנות אבן עזרא.

⁵ וכן הוא במדרש תנאים לדברים טז א: "או אם בִּיחָל (מקדים) אביב ובא, תהא מונע חדש מן השנה? תלמוד לומר: ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה", מוסיף אָתְּ - אין אָתְּ מונע". הרי לנו ימים ימימה במשמעות של שנת לבנה. "ימים ימימה" = 12 חודש. ולכן אי אפשר להתאים את שנת הלבנה לשנת החמה ע"י הורדת חודש ("שנה בכירה" שהכל מבכיר מוקדם וזו משמעות המילה בָּחַל - מעין "אנטי עיבור" - איך זה בכלל ייתכן?). אלא רק ע"י הוספת חודש ("שנה אפילה" בה הטבע מתאחר - "כי אפילות הנה" פרשת השבוע שעבר - כמו השנה הנוכחית תשס"ב שבה פסח חל מוקדם בלוח השנה הכללי, ב- 28 למרץ!). וזה אכן חידוש מעניין. ימים ימימה = 12 חודש = שנת לבנה. נראה שפירוש זה של מכילתא דרשב"י שימים ימימה הוא במובן

מִיָּמִים יְמִימָה תִּלְכְּנָה בְּנֹת יִשְׂרָאֵל לְתַנּוֹת לְבַת יִפְתָּח הַגְּלָעָדִי אַרְבַּעַת יָמִים בַּשָּׁנָה: (שופטים יא מ.)⁶

רש"י מסכת נזיר דף ה עמוד א – ארבע פעמים בשנה

ואימא מהכא מימים ימימה - תלכנה בנות ישראל לתנות לבת יפתח ד' ימים בשנה דהיינו יום א' לשלושה חדשים.⁷

וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה חֲגֵה' בְּשָׁלוֹ מִיָּמִים יְמִימָה אֲשֶׁר מִצְּפוֹנָה לְבֵית־אֵל מִזְרְחָה הַשָּׁמֶשׁ וְכוּ' (שופטים כא יט.)⁸

וְעֵלָה הָאִישׁ הַהוּא מְעִירוֹ מִיָּמִים יְמִימָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת וְלִזְבַּח לָהּ צְבָאוֹת בְּשִׁלָּה וְכוּ' (שמואל א א ג.)⁹

רד"ק שמואל א פרק א פסוק ג – ממועד למועד

מימים ימימה - משנה לשנה כמו "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה". או פירושו "ממועד למועד" וכת"י¹⁰ מזמן מועד למועד.¹¹

אגדת בראשית (בובר) פרק נ א – מפסח לפסח

ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה - מפסח לפסח, שנאמר: "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה".¹²

וּמַעִיל קִטְוֹן תַּעֲשֶׂה־לוֹ אִמּוֹ וְהַעֲלֵתָהּ לוֹ מִיָּמִים יְמִימָה בְּעֹלֹתָהּ אֶת־אִשָּׁה לְזָבַח אֶת־זִבְחֵי הַיָּמִים: (שמואל א יט.)¹³

של שנת לבנה הוא יחידאי ולא בא אלא לעקור את הרעיון של גריעת חודש מלוח השנה וקיום שנה של 11 חודשים. דבר זה, כך שמעתי מפי עמוס חכם, קיים בלוח ההודי!

⁶ זה הפסוק המסיים את פרשת בת יפתח. ושם גם מופיע לשון חוק "ותהי חוק בישראל" (פסוק לט שם) בדומה ל"חוקה" בפרשתנו. וכבר הרחבנו לדון בבת יפתח בדברינו [בת יפתח בפרשת בחוקות](#).

⁷ הפסוק בבת יפתח אומר אמנם "מימים ימימה", אבל כתוב שם גם "ארבעת ימים בשנה". איך נשלב את שניהם? מצודת דוד בשופטים שם מציע את הפירוש הבא: "ארבעת ימים בשנה - בכל שנה נתעכבו אצלה ארבעה ימים". ורש"י? האם הוא סותר את פירושו לפסוק בפרשתנו? לאו דווקא, גם אם נאמר שאכן מדובר בארבע פעמים בשנה אין זה סותר בהכרח את הפירוש "מימים ימימה - שנה בשנה". אין הכוונה אחת לשנה אלא מידי שנה. מספר אירועים, אבל כל אחד חל פעם בשנה. כמו שתאמר שעם ישראל מקיים את חגי ישראל: פסח, שבועות, סוכות מימים ימימה. ובכך גם מסתדר העניין עם אלקנה והרגלים שנביא בהמשך. (ולעצם העניין בנזיר, ראה שם שמדובר במועדים בהם מותר לנזיר עולם לגלח).

⁸ סיום פרשת פילגש בגבעה בה יצאו בני בנימין לחטוף להם נשים מבנות שילה. המקור לט"ו באב. ראה דברינו [יום שהותרו בו שבטים לבוא זה בזה](#). ראה גם [בין סדום לפילגש בגבעה](#) בפרשת וירא.

⁹ הוא אלקנה איש חנה שאתם סיפורם אנו קוראים בהפטרת היום הראשון של ראש השנה. ראה דברינו [תפילת חנה](#).
¹⁰ נראה שראשי התיבות וכת"י פירושו וכן תרגם יונתן. אך לא כך בנוסח שבידינו. תרגום יונתן לפסוק י בפרק יג, בחומשים המודפסים, הוא בדיוק כשיטת ר' יוסי הגלילי: ואולי כוונתו לתרגום אונקלוס שאכן תרגם "מזמן לזמן".

¹¹ כיון שקשה לרד"ק להניח שאלקנה עלה לרגל רק פעם בשנה (הלוואי עלינו), הוא מציע כפירוש חלופי ש"מימים ימימה" זה ממועד למועד, לאו דווקא פעם בשנה. ראה רלב"ג על הפסוק שמציע את הפשרה הבאה: "מימים ימימה - הרצון בזה משנה לשנה או מרגל לרגל כמצות התורה. והיותך נכון שמשנה לשנה היה עולה שם עם נשיו ברגל ורגל ולזה נאמר ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה ר"ל שפעם אחת בשנה היה עולה מעירו בדרך שלא נשאר לו שם בביתו אפילו הנשים והטף". ובקהלת רבה ה' א מצאנו: "כי האלהים מענה בשמחת לבו - זה אלקנה שהיה מדריך את ישראל ומעלה אותם בירושלים בכל שנה ושנה בדרך אחרת, לכך הכתוב מקלטו: ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה". גם עליה לרגל פעם בשנה היה מבצע לא קל ...

¹² ובפרק כט א מרחיב מדרש זה ואומר: "כך חנה, כיון שעלתה לרגלים עם כל ישראל, שנאמר: ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה - זו הפסח, שנאמר: ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה. כיון שראתה חנה את כל ישראל אמרה לפני הקב"ה, ריבון כל העולמים, הרי שעה שתתרצה ל". (ראה שוב [תפילת חנה](#) בראש השנה). פסח אכן היה רגל מיוחד בו עלו הרבה אנשים לרגל ואלקנה עלה עם כל בני ביתו דווקא בפסח - אחת לשנה. על מיוחדות פסח משאר המועדים כרגל המרכזי יש לנו תעודות היסטוריות אפילו רומאיות מימי בית שני. ראה מאמר של ש. ספראי "מצוות עליה לרגל וקיומה בימי הבית השני", בימי הבית ובימי המשנה - מחקרים בתולדות ישראל, מגנס תשנ"ו. חזרה למדרש ואלקנה, ראה ירושלמי ברכות פרק ט הלכה ה תיאורו של אלקנה "שהיה מדריך את ישראל לפעמי רגלים". ובילקוט שמעוני שמואל א רמז עז: "אלקנה ואשתו בניו ואחיותיו וכל קרוביו היה מעלה עמו לרגל, ובאים ולנים ברחובה של עיר, והייתה המדינה מרגשת והיו שואלין אותן להיכן תלכו? ואומרים לבית ה' שבשילה, שמשם תצא תורה ומצות, ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך יחד? מיד עיניהם משגרות דמעות ואומרים להם נלך עמכם? ואומרים להם: הן, וכו'". התיאור המרגש של העלייה לרגל שם מזכיר את תיאור הבאת הביכורים במסכת מנחות (דברינו [מסכת ביכורים](#) בפרשת כי תבוא). אך שם הוא ממשיך לתאר איך משנה לשנה גדל מספר העולם לרגל: "עד לשנה הבאה חמשה בתים. לשנה אחרת עשרה בתים, עד שהיו כלם עולים. ובדרך שהיה עולה שנה זו - לא היה עולה שנה אחרת, עד שהיו כלם עולים, אמר לו הקב"ה לאלקנה! אתה הכרעת את ישראל לכך זכות, וחננתם במצות, וזכו רבים על ידך, אני אוציא בן ממך שיכריע את ישראל לכך זכות ויחנך אותם במצות, הא למדת שבשכר אלקנה - שמואל".

¹³ יש שדרשו בפלאי המעיל של שמואל שגדל עימו לאורך השנים, שהרי כאשר שאל מעלה אותו באוב גם שם נזכר מעיל: "איש זקן עלה והוא עוטה מעיל" (שמואל א כח יד). ראה מדרש נחומא פרשת אמור סימן ב: "תנא הוא המעיל אשר בו גדל בו נקבר

תנחומא פרשת בא סימן יד – בדיקת התפילין פעם בשנה

יכול לא יבדוק את התפילין? תלמוד לומר: "מימים ימימה" - מכאן אמרו: צריך אדם לבדוק את התפילין אחד ל"ב חודש, נאמר כאן מימים ימימה.¹⁴

תנחומא פרשת בראשית סימן ד – שנזכה משנה לשנה

וכן אתה מוצא שלא נתנו המועדות לישראל אלא להנאת עצמן. אמר הקב"ה: אתם ההנית[ם] עצמכם, תהיו שונין לשנה הבאה, שנאמר: "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה" - תהיו שונין מימים ימימה. הוא אומר: שכשם שהאדם מברך להקב"ה, כך ה' מברכו. אמר ר' חנינא: יש לנו ללמוד ממקום אחר, "אלה תעשו לה' במועדיכם" (במדבר כט) - אלה עשיתם לא נאמר, אלא "תעשו" - תעשו כן לשנה הבאה.¹⁵

שמות רבה י"ז – שבת ופסח – מעגל שבועי ומעגל שנתי

כשם שבראתי את העולם ואמרת להם לישראל לזכור את יום השבת זכר למעשה בראשית, שנאמר: "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ ח), כך היו זוכרים הנסים שעשיתי לכם במצרים וזכרו ליום שיצאתם משם, שנאמר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" (שמות יג ג) ... "ולא יראה לך שאור שבעת ימים", כנגד שבעת ימים שבין הגאולה לקריעת ים סוף, כשם שבתחילה הם שבעת ימי בראשית. וכשם שהשבת מתקיימת אחד לשבעה ימים, כך יהיו אלה שבעת ימים מתקיימים בכל שנה ושנה, שנאמר: "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה".¹⁶

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: ראה פרקי דרבי אליעזר פרק טז: "ר' אבהו אמר: רצה הקב"ה לגמול חסד ליצחק ושלח מלאך לפני אליעזר ונקפצה הדרך עליו ובג' שעות בא העבד לחרון, והכל לפני הקב"ה. ובת מלכים שלא יצאה לשאוב מימים ימימה, יצאה לשאוב מים באותה שעה". משמע שאחרי ככלות הכל, גם לשיבוש של "מימים ימימה" הרווח בימינו, במשמעות של "מאז ומעולם" או מזה זמן רב, יש על מה לסמוך.

בו עלה". ראה שם. אבל רש"י אומר: "ומעיל קטן תעשה לו אמו - משנה לשנה" וכן פירש רלב"ג: "והייתה עושה לו אמו מעיל קטן שנה בשנה", היינו שכל שנה הייתה מביאה לו בגד חדש. ומצודת דוד שם אומר זאת באופן הברור ביותר: "מימים ימימה - בכל שנה ושנה העלתה לו מעיל חדש לפי צורך גופו שגדל בכל שנה ושנה". ראה רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה ה שלא היו מכבסים בגדי כהונה שהתלכלכו, אלא מחליפים בחדישים. ואם נזכה עוד נדרוש במעילו של שמואל ... כעת נחזור לפרשת השבוע. אין כוונתנו לחזור למחלוקת ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא הנ"ל. ברור שמדרש זה הוא רק סמך למנהג של בדיקת התפילין פעם בשנה ומציג שימוש מאוחר יותר בביטוי "מימים ימימה" שגם ר' יוסי הגלילי יכול להסכים איתו ... ולהלכה נפסק בשולחן ערוך אורח חיים סימן לט סעיף י: "תפילין שהוחזקו בכשרות, אינם צריכים בדיקה לעולם. ואם אינו מניחן אלא לפרקים, צריכים בדיקה פעמים בשבוע". שבוע כאן הוא שבע שנים (מחזור שמיטה) ולא שבעה ימים.

¹⁵ מכאן אולי מקור לביטוי "שנזכה לשנה הבאה". וכבר הערנו בדברינו [הפרידה מהסוכה](#) שבמשפחתנו נהוג לומר בפרידה מהסוכה, בסוף יום הושענה רבה ובכניסת שמיני עצרת, את הנוסח הבא: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלוהי אבותינו שכשם שזכינו לישוב בסוכה השתא, כן נזכה לישוב ולקיים מצוות סוכה גם בשנה הבאה למועד הזה כעת חיה, פה היום כולנו חיים". וסוכת עורו של לווייתן תחכה לנו בשעתה ובזמנה. ראה [תפילה לפרידה מן הסוכה](#).

¹⁶ שבעת ימי חג המצות שתחילתם בגאולה וסופם בקריעת ים סוף מוצגים כהקבלה לשבעת ימי בראשית (ראה דברינו [שישה או שבעה ימי בראשית](#)). זו נקודת המבט הסטטית של שני אירועים גדולים חד-פעמיים של "בריאה" ויצירה. אך מיד צפה ועולה נקודת המבט הדינמית והמחזורית שהרי על שני אירועים אלה נצטוונו: "זכור" לדורות. מחזור השבת הוא שבעה ימי השבוע ומחזור חג המצות - פסח הוא "שבוע" של שבעה ימים בשנה, שיתקיימו "מימים ימימה" - אחת בשנה. שילוב שני המחזורים האלה, הגלגל הקטן השבועי בתוך גלגל השנה הגדול, ראוי למחשבה נוספת ולא בטוח שירדנו לסוף דעתו של הדרשן. אבל חזרנו לחוקה ולמועד "מימים ימימה", היא חוקת הפסח כשיטת ר' עקיבא לעיל, היא החוקה שמחזירה אותנו לאירוע הגדול של פרשת השבוע: יציאת מצרים.